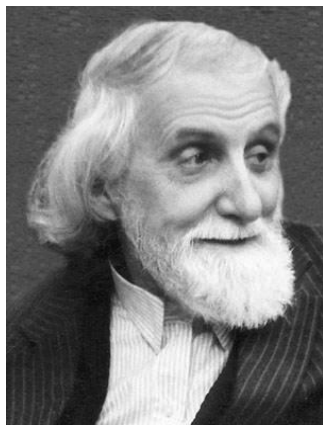

Віртуальні виставки

«Михайло Брайчевський — реставратор української нації»
(До 100-річчя з дня народження українського історика та археолога
М. Ю. Брайчевського)

Віртуальна повнотекстова довідка

Визначний український історик, археолог, фахівець у галузі слов'яно-руської та середньовічної археології. Яскравий представник опозиційного руху з середовища української наукової інтелігенції.

Михайло Юліанович Брайчевський народився 6 вересня 1924 року в Києві, в сім'ї корінних киян — Юліана Карловича і Віри Архипівни Брайчевських. За його спогадами, пращури по батьківській лінії належали до полонізованої української шляхти католицького віросповідання. Михайло та його старша сестра Олена з дитинства мали здібності до мов, гарно малювали. Під час навчання у 83-й київській школі хлопець особливо цікавився літературою, географією та історією. У 1944 році юнак вступає на історичний факультет Київського університету. Водночас його було зараховано слухачем на філософський факультет. Він брав активну участь у відбудові університетських корпусів. Маючи прекрасні художньо-креслярські здібності, він знімав копії креслень університетських будівель з оригіналів видатного архітектора В. І. Беретті. Згодом ці креслення використовувалися будівельниками-реставраторами для відтворення первісного вигляду споруд червоного корпусу. У цей же час Михайло вивчає стародавню історію та археологію. Він стає одним із фундаторів Студентського наукового товариства Київського університету, яке очолював упродовж 1945–1946 рр. Водночас, провадив свої перші наукові студії, виступав із доповідями на студентських наукових конференціях. Доповідь студента Брайчевського за темою «Некоторые наблюдения над картой монетных находок I тыс. н. э. на территории Украины» на III конференції була надрукована у збірці Київського університету. Це була перша наукова публікація майбутнього вченого.

Після закінчення навчання у 1947 році Михайло Брайчевський був рекомендований на роботу до Державного історичного музею України на посаду наукового співробітника, але він вирішив пов'язати своє життя з археологією. Влітку цього ж року він брав участь в експедиції «Великий Київ», а в вересні, як молодший науковий співробітник сектора слов'янської археології Інституту археології АН УРСР, був відряджений до експедиції у Городськ Житомирської області, де досліджувалося давньоруське городище.

23-річний М. Брайчевський сприймав життя з присутнім для молодості оптимізмом, натхненням, бажанням віддати всі сили улюбленій справі. Посівши посаду старшого наукового співробітника Інституту археології, в

1955 р. захистив кандидатську дисертацію «Римська монета на території УРСР». З 1960 року М. Брайчевський працює в Інституті історії АН УРСР. В цей час дослідник видає цілий ряд блискучих праць, серед яких монографії «Коли і як виник Київ» (1963), «Біля джерел слов'янської державності» (1964) та «Походження Русі» (1968).

Михайло Брайчевський зробив важливий внесок у вивчення історії Київської Русі. Він глибоко досліджував проблеми державотворення, зокрема процеси утворення та розвитку Київської держави, питання етнічного складу населення та взаємини між слов'янськими племенами і сусідніми народами. Однією з його ключових робіт стала монографія «Походження Русі», яка містить аналіз розвитку Київської держави та її ролі в історії Східної Європи.

Одним із найбільш відомих наукових доробків Брайчевського стала його праця «Приєднання чи возз'єднання?», в якій він критично розглянув питання Переяславської ради 1654 року та «возз'єднання» України з Росією. У цій роботі він висловив погляд, що Переяславська угода не була актом добровільного «возз'єднання», а скоріше політичним договором, який мав обмежені правові наслідки. За це дослідження Брайчевський зазнав переслідувань з боку радянської влади, оскільки його погляди суперечили офіційній радянській історіографії.

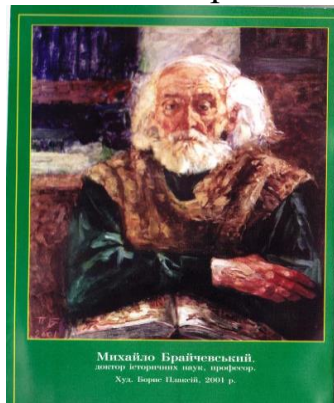
Навесні 1968 року М. Ю. Брайчевського – провідного фахівця Інституту історії – звільняють з роботи з формулюванням «не переобраний на посаду». Справжньою ж причиною звільнення була саме ця стаття «Приєднання чи возз'єднання? (Критичні замітки з приводу однієї концепції)», написана ним у 1966 році.

Як археолог, Михайло Брайчевський проводив численні експедиції на території України, зокрема досліджував стародавні поселення та кургани. Його праці з археології включають аналіз матеріальних пам'яток, які свідчать про високий рівень розвитку культури та технологій на території сучасної України ще у ранньому середньовіччі. Водночас з археологічними дослідженнями стародавнього Києва, ініціює відродження часописів «Середні віки на Україні» та «Київська старовина». Після виходу перших випусків цих часописів М. Брайчевському було завдано нового звільнення.

Заборонялося не лише друкувати праці дослідника, а й посилатися на них, його твори з бібліотек «перекочували» у спецховища, прізвище вченого вилучалося з картотек наукових праць. Кілька років перед ним були зачинені двері всіх державних установ. Лише незламний дух та непереборне тяжіння до творчої праці стали складовими, які підтримували дослідника у скрутні часи безробіття. У 1978 році М. Брайчевського було поновлено на роботу в Інститут археології. З подвоєною енергією він займається улюбленою справою. Видаються ґрунтовні твори, серед яких монографія «Утвердження християнства на Русі» (1988), за яку у 1993 р. вчений був удостоєний престижної премії фонду Антоновичів (США). У часи перебування та після

здобуття Україною незалежності Брайчевський активно займався громадською діяльністю, виступаючи за відродження української національної свідомості та культурної спадщини. Він також був одним із ініціаторів створення «Меморіалу» – Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

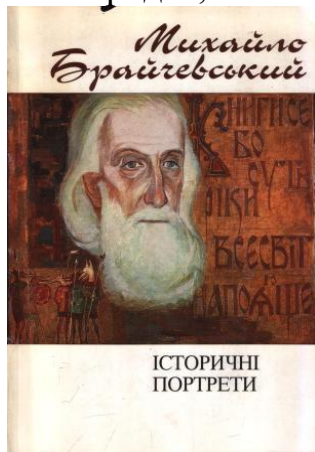
За час своєї бурхливої наукової діяльності, яка тривала понад півстоліття, М. Брайчевським було написано понад 600 праць, в яких автор подає власне тлумачення багатьох історичних проблем. Глибокий та систематичний аналіз різних видів джерел (писемних, археологічних, лінгвістичних, етнографічних тощо) дозволив створити власну концепцію давньої та середньовічної історії України. Монографія «Літопис Аскольда»

стала останньою з праць вченого, надрукованих за життя автора.

Велику увагу М. Брайчевський приділяв відродженню української мови, виступав з ґрунтовними статтями на її захист. У 2000 р. звернувся з відкритим листом до Президента України і пропонував ряд невідкладних заходів, щоб

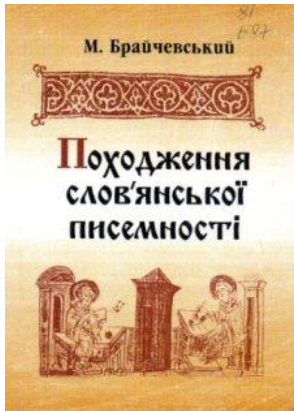
змінити ситуацію на користь української мови. Михайло Брайчевський був також причетний до письменства. Велику цінність являє собою поетична спадщина М. Брайчевського. Окрім віршів, їм складено поеми «Григорій Сковорода», «Кошовий Іван Сірко».

А його живописна, виконана в оригінальній манері, портретна галерея державних та культурних діячів Київської Русі експонувалась не лише в Україні, але й у Великій Британії. У цій книзі опубліковано історичні портрети та біографії громадських, церковних і культурних діячів періоду Київської Русі та малярські твори М. Брайчевського, які розкривають ще одну яскраву грань його обдаровання. До 75-річчя М. Ю. Брайчевського вона вийшла окремою книжкою-альбомом.

За роки незалежності України Михайло Брайчевський став професором, заслуженим діячем науки і техніки, дійсним членом Української Вільної академії наук (США), дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, головою Київського осередку Українського історичного товариства ім. М. Грушевського (США). Михайло Брайчевський залишив значний слід в українській науці та культурі. Його дослідження допомогли глибше зрозуміти історичні процеси, що вплинули на формування української нації та державності. Його критичний підхід до аналізу історичних джерел і сміливість у висловлюванні своїх поглядів роблять його важливою постаттю в українській історіографії ХХ століття.

Книги М. Ю. Брайчевського із фондів бібліотеки:

A37910

81.4

Б87

Походження слов'янської писемності / М. Ю. Брайчевський. – 4-те вид. – Київ : Вид-во Києво-Могилян. акад., 2009. – 154 с. : рис. – (Книжки викладачів НаУКМА).

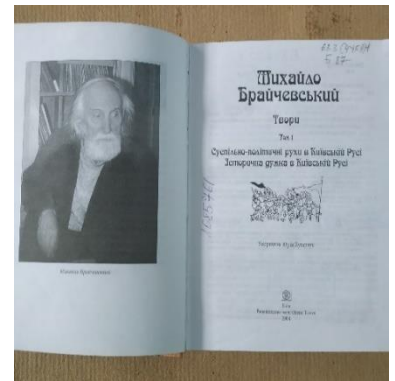
Б34290-1

63.3(4УКР)1

Б87

Твори / М. Ю. Брайчевський; упоряд. Ю. Кухарчук. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2004 – .

Т. 1 : Суспільно-політичні рухи в Київській Русі. Історична думка в Київській Русі. – 720 с.

A22235

63.3(4УКР)

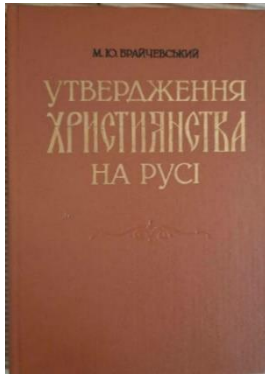
Б 87

Конспект історії України / М. Брайчевський. – Київ : Знання, 1993. – 208 с. – («Українське відродження: історія і сучасність»).

A20181
63.4(2Ук)
Б87

Скарби знайдені і незнайдені / М. Ю. Брайчевський. – Київ : Наук. думка, 1992. – 88 с.

Б4021
86
Б87

Утвердження християнства на Русі / М. Ю. Брайчевський. – Київ : Наук. думка, 1988. – 263 с.

9С1
Б87

Походження Русі / М. Ю. Брайчевський. – Київ : Наук. думка, 1968. – 228 с.

902.6
Б87

Біля джерел слов'янської державності / М. Ю. Брайчевський. – Київ : Наук. думка, 1964. – 355 с. – (Соціально-економічний розвиток черняхівських племен).

9С
Б87

Коли і як виник Київ : історична література / М. Ю. Брайчевський ; АН УРСР, Ін-т історії. – Київ : [б. в.], 1963. – 163 с. : іл.

9С
Б87

Когда и как возник Киев / М. Ю. Брайчевский. – Киев: Наук. думка, 1954. – 184 с.

***

П871-37(2013)

78.34(4УКР)

НЗ4

Бодак О. Михайло Брайчевський: життя та діяльність (за архівними документами) / О. Бодак // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, НБУ ім. В. Вернадського, Асоціація бібліотек України. – Київ, 2013. – Вип. 37. – С. 677-691.

В4025

72.6(4Укр)

Д11

Іваницька Л. В. Брайчевський Михайло Юліанович // Діячі науки і культури України : нариси життя та діяльності. – Київ; Чернівці, 2010. – С. 74-76.

Б45619

63.3(4УКР)6

Б87

Михайло Брайчевський. Вчений і особистість: дослідження / за ред. Ю. В. Павленка ; Ін-т гуманіт. дослідж. Укр. акад. нац. прогресу. – Київ, 2002. – 227 с.

П1237 (39-40) ч.2 2000

83.3(4УКР)

Х94

Тукаленко І. Історіософія Михайла Брайчевського / І. Тукаленко // Хроніка 2000 : укр. культуролог. альм. / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Благод. орг. «Центр практ. філософії». – Київ, 2000. – Вип. 39-40 : Україна: філософський спадок століть, Кн. 2. – С. 219-220.

***

*Веремійчик О. Треба створити музей на честь українського історика, мислителя і громадського діяча Михайла Брайчевського / О. Веремійчик // Українське слово. – 2021. – № 33/34. – С. 9 : фот.

*Веремійчик О. Пам'ятаймо українського історика, мислителя і громадського діяча Михайла Брайчевського / О. Веремійчик // Українське слово. – 2019. – № 35/36. – С. 8 : фот.

* Енциклопедист з нестандартним мисленням: 95 років від дня народження Михайла Брайчевського // Шкільна бібліотека. – 2019. – № 8. – С. 42 : іл.

- * Шостак М. Внесок Михайла Брайчевського у формування наукової моделі української історії // Українознавство. – 2016. – № 1. – С. 128-136.
- *Здоровило Т. Реставратор нації // Україна молода. – 2016. – 30 берез. – с. 9.
- *Веремійчук О. Філософ і поет української історії // Українське слово. – 2016. – 9-15 берез. – С. 3.
- *Галішевський В. Аргументи «незгодного» : укр.-рос. відносини в творчості Михайла Брайчевського // День. – 2012. – 20-21 лип. – С. 8.
- *Сюндюков І. Реставратор української нації : Михайло Брайчевський : історик, мислитель, державотворець // День. – 2011. – 29-30 лип.
- * Літописець [М. Ю. Брайчевський] // Українське слово. – 2004. – № 46. – С. 15.
- *Іванко А. З когорти шістдесятників М. Ю. Брайчевський (1924–2001) // Історія України. – 2004. – № 48. – С. 4-8.
- *Кухарчук Ю. Будівничий української держави // Українське слово. – 2001. – № 35.
- *Павленко Ю. Життя прожите з честю // Дзеркало тижня. – 2001. – 27 жовт.
- *Тукаленко І. Історіософія Михайла Брайчевського // Хроніка. – 2000. – № 39-40. – С. 219-221.
- *Гирич І. Брайчевський Михайло // Історія в школах України. – 2000. – № 2. – С. 48-50.
- *Сущенко О. Відомий і невідомий Михайло Брайчевський // Українське слово. – 1999. – 18 лист.
- *Палій Д. Бунтівний історик і маляр // Урядовий кур'єр. – 1999. – 2 жовт. – С. 9.

Інтернет-ресурси

Брайчевський Михайло. Вибране. Том 2. Хозарія і Русь. Аскольд – цар київський [Електронний ресурс] / М. Брайчевський. – Електрон. текст. дані // Читиво : електронна бібліотека. – Режим доступу:

https://chtyvo.org.ua/authors/Braichevskiyi_Mykhailo/Vybrane_Tom_2/. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 02.09.2024.

Бандрівський З. Михайло Брайчевський: Русь хрестив князь Аскольд, а не Володимир [Електронний ресурс] / З. Бандрівський // Сурма: [україноцентрична газета] – Електрон. текст. дані. – 2024. – 2 верес. – Режим доступу: <https://surma.com.ua/304-mykhailo-braichevskiyi-rus-khrestyv-kniaz->

[askold-a-ne-volodymyr.html#google_vignette](#). – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 02.09.2024.

Брайчевський Михайло Юліанович [Електронний ресурс] // Кафедра археології та музеєзнавства Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.archaeology.univ.kiev.ua/home/index.php?option=com_content&view=category&id=240&Itemid=101. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 02.09.2024.

День в історії – 97 років тому народився Михайло Брайчевський [Електронний ресурс] // Агенція інформації та аналітики «Гал-інфо». – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/den_v_istorii_97_rokiv_tomu_narodyvsya_myhaylo_braychevskyy_371334.html. – Назва з титул. екрана. – Дата перегляду: 02.09.2024.